

Wet online aangejaagde openbare-ordeverstoring

Middels deze reactie wordt er met een kritische noot gekeken naar de initiatiefwet ten behoeve van het versterken van de aanpak rondom online aangejaagde openbare-ordeverstoringen. Met dit wetsvoorstel wordt er gehoor gegeven aan de ingediende motie door het Tweede Kamerlid Michon-Derksen die de regering verzocht om spoedig de aanpak van online openbare-ordeverstoringen op te pakken.¹ De wet online aangejaagde openbare-ordeverstoring heeft als doel de verstoring van de openbare orde te verminderen middels de uitbreiding van de bevoegdheden van de burgemeester in onder andere de Gemeentewet.

Uitspraken en rechtsoverwegingen

Allereerst wil ik aandacht besteden aan de uitspraken die betrekking hebben op reeds voorgevallen online aangejaagde openbare-ordeverstoringen, de daarop toegepaste handelingen van de burgemeester en met name de daaruit voortvloeiende rechtsoverwegingen. Opmerkelijk is dat er in het wetsvoorstel wordt gesteld dat er door de burgemeesters in onderhavige zaken, binnen de wettelijke kaders is gehandeld. Dit klopt naar mijns inziens niet, allesbehalve zelfs. In de eerste zaak bevestigde de rechter weliswaar dat uitingen op social media een aanjagend effect kunnen hebben op de fysieke wereld, en benadrukte de rechter het belang voor de burgemeester om ook online te kunnen optreden. Echter, benadrukt de rechter dat de burgemeester in deze zaak een te zwaar middel heeft ingezet, namelijk het voor drie maanden ontzeggen van de toegang tot bepaalde social media platforms voor degene die online bijdroeg aan de online aanjagende openbare-ordeverstoringen. De gebruiker werd daarmee beperkt in zijn fundamentele recht op vrijheidsuiting.² In de tweede uitspraak oordeelt de bestuursrechter dat de digitale openbare ruimte niet onder de bevoegdheden van de burgemeester valt. Daarnaast ziet de rechter in deze zaak ook een schending van de Grondwet.³ In beide uitspraken wordt niet vastgesteld dat de burgemeester binnen de wettelijke kaders heeft gehandeld. De rechters benadrukken in hun overwegingen het belang van de bescherming van grondrechten, ook wanneer de burgemeester handhavend optreedt of zich publiekelijk uitlaat. Dit onderstreept naar mijn mening het belang om in het wetsvoorstel expliciet en uitvoerig aandacht te besteden aan het waarborgen van de grondrechten.

¹ Kamerstukken II 2023-2024, 29754, nr. 700.

² Rb. Amsterdam 25 april 2024, ECLI:NL:RBAMS:2024:2351.

³ Rb. Midden-Nederland 3 februari 2023, ECLI:NL:RBMNE:2023:375.

Verhoudingen bestaande wet- en regelgeving

In het wetsvoorstel wordt er slechts summier aandacht besteed aan de inbreuk van de fundamentele grondrechten, terwijl dit naar mijn mening juist van groot belang is. Volgens het wetsvoorstel kan er wettig inbreuk gemaakt worden op de vrijheid van meningsuiting indien: *‘deze noodzakelijk en proportioneel in het licht van de wettelijke taak van de burgemeester tot het handhaven van de openbare orde, het voorkomen van wanordelijkheden en diens plicht om inbreuk op grondrechten te voorkomen’*. De afweging tussen het handhaven van de openbare orde en het waarborgen van de grondrechten ontbreekt en wordt zonder een daadwerkelijke inhoudelijke belangenafweging afgedaan als ‘wettig’. Het belang van de overheid in het waarborgen van de grondrechten en de rol van de overheid hierin, ontbreekt.

Ten aanzien van de verhouding tot het Europees recht wordt in het wetsvoorstel gesteld dat wordt voldaan aan een *legitiem doel* om inbreuk te maken op artikel 10 EVRM. Dit mede door het beogen van openbare veiligheid. Wederom ontbreekt een concrete belangenafweging en is de argumentatie erg summier. Daarbij wordt er geen aandacht besteed aan artikel 11 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie. In het verlengde van het recht op vrijheid van meningsuiting omvatten de genoemde artikelen eveneens het recht op toegang tot informatie. De mogelijkheid voor een burgemeester om burgers te verplichten bepaalde uitingen of informatie op sociale media te verwijderen, zou deze rechten aanzienlijk kunnen inperken. In het huidige digitale tijdperk vormt sociale media immers een cruciale bron van informatie en een belangrijk kanaal voor meningsuiting. Een dergelijke beperking mag dan ook niet lichtvaardig worden opgelegd, en vereist een zorgvuldige, grondrechtelijke toetsing. Uitingen op sociale media worden in de literatuur aangemerkt als een essentieel onderdeel van de publieke sfeer, waarin burgers meningen uitwisselen over maatschappelijke kwesties. Zij vormen daarmee een fundamenteel platform voor het functioneren van de democratische rechtsstaat.⁴ Volgens de literatuur is het in de huidige samenleving niet mogelijk om zonder social media de fundamentele rechten op het niveau van de huidige standaard ten volle uit te oefenen.⁵ Ook het Europees Hof voor de Rechten van de mens erkende de cruciale rol van social media in het waarborgen van vrijheid van meningsuiting en de toegang tot informatie en hoe beperkingen op deze platforms in strijd kunnen zijn met fundamentele grondrechten.⁶

⁴ Balkin 2018, p. 4-8 en Prins 2021, p. 1045.

⁵ Celeste 2021.

⁶ EHRM 1 december 2015, ECLI: CE:ECHR:2015:1201JUD004822610 (*Cengiz a.o. v. Turkey*).

Het is dan ook van groot belang dat bij een eventuele beperking van deze rechten een zorgvuldige en transparante belangenafweging plaatsvindt. Het wetsvoorstel voorziet op dit punt echter niet in voldoende. Een nadere afbakening is vereist ten aanzien van de situatie waarin het handhaven van de openbare orde zwaarder weegt dan de bescherming van grondrechten. Daarbij zou kunnen worden gedacht aan een graduele benadering, waarin de ernst van de dreiging voor de openbare orde en de proportionaliteit van de maatregel expliciet worden afgewogen. Zonder een dergelijke afweging is het wetsvoorstel onvoldoende houdbaar.

Conclusie

In het wetsvoorstel wordt onvoldoende rekening gehouden met de impact van de beoogde maatregelen op fundamentele rechten. Hoewel het belang van de openbare orde en veiligheid onmiskenbaar is, dient dit zorgvuldig te worden afgewogen tegen de rechten op vrijheid van meningsuiting en toegang tot informatie. De motivering in het voorstel is te summier en beroept zich te gemakkelijk op het bestaan van *legitiem doel* en *wettigheid*. De rol van de overheid in het waarborgen van grondrechten, zowel op nationaal als Europees niveau, komt onvoldoende tot uitdrukking. In deze vorm dreigt het wetsvoorstel buiten de wettelijke kaders te treden en komt het in botsing met fundamentele rechtsbeginselen.

Literatuurlijst

Balkin 2018

J.M Balkin, *'Free Speech is a Triangle'*, Colum. L. Rev 2018/118.

Celeste 2021

E. Celeste, *'Digital punishment: social media exclusion and the constitutionalizing role of national courts'*, International Review of Law, Computers & Technology 2021/35.

Prins 2021

C. Prins, *'Positieve Verplichtingen en vrijheid van mening en aandacht'*, NJB 2021/978.